

AVRUPA KONSEYİ'NE ACİL ÇAĞRI

TÜRKİYE'NİN CUMHURBAŞKANI KARARI İLE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NDEN ÇEKİLMESİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YASAL MEVZUATINA AYKIRIDIR VE ANAYASA'YI İHLAL ETMEKTEDİR.

20 Mart 2021 tarihli Resmi Gazete'de¹ Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çıktığını² duyuran bir Cumhurbaşkanı Kararı yayımlandı. Bu kararın ardından Türkiye çapında gitgide büyüyen bir isyan yaşanıyor. Sözleşme'den çekilme kararı yalnızca kadın ve LGBTİ+ örgütleri tarafından değil, muhalefet partilerinin büyük bir kısmı, Türkiye'deki 79 Baronun 77'si,³ insan hakları örgütleri, sayısız sendika, belediye, ticari kuruluş, üniversite, spor kulübü ve çeşitli alanlardan sivil toplum örgütleri, başta Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)⁴ olmak üzere iş dünyası, önde gelen hukukçular ve başka birçok kesimden yoğun eleştirilere yol açıyor ve Anayasa'ya aykırı bulunuyor.

Barolar, muhalefet partileri ve birçok sivil toplum örgütü söz konusu Karar'ın iptali talebiyle Danıştay'a halihazırda ya başvurdu ya da başvurma hazırlığı içinde. Türkiye'deki yasal mevzuata ve söz konusu çekilme kararının Anayasa'ya neden aykırı olduğuna ilişkin ayrıntılı açıklama ve gerekçeler bu mektubun ekinde yer almaktadır.

20 Mart'tan bu yana Türkiye'nin dört bir tarafında kadın örgütleri on binlerce insanın katıldığı pek çok protesto düzenledi; Karar'ın hukuka aykırı olduğunu ortaya koyarak Sözleşme'den çekilme işlemini reddeden ve Sözleşme'nin eksiksiz uygulanması talebini içeren sayısız basın açıklaması ve bildirimler yayınlandı. 340'tan fazla kadın ve LGBTİ+ örgütünden oluşan Eşitlik İçin Kadın Platformu – EŞİK, yaptığı bir açıklamayla, Cumhurbaşkanı Kararı'nın hükümsüz olduğunu ve İstanbul Sözleşmesi'nin halen yürürlükte olduğunu dile getirerek Sözleşme'den çekilme işlemini reddetti. EŞİK, şiddetten arındırılmış bir ülkede özgür ve eşit bireyler olarak sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerden yararlanmak ve hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı demokratik bir devlet yapısı altında yaşamak isteyen herkesi İstanbul Sözleşmesi'ni desteklemeye ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni bu konuda üzerine düşeni yapmaya çağırıldı!⁵

SÖZLEŞME'DEN ÇEKİLMEMEYE DAİR TOPLUM DESTEĞİ MEVCUT DEĞİLDİR; AKSİNE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'NE HALKIN VERDİĞİ DESTEK ÇOK YÜKSEKTİR.

Cumhurbaşkanı Kararı'nda "Sözleşme'den çekilme" işlemine dair herhangi bir gerekçe sunulmadığı için, Karar'ın ardında yatan sebepler halk tarafından bilinmiyordu. Karar'ın gerekçesi daha sonra, 21 Mart tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından açıklandı.⁶ Bu açıklamada "*Başlangıçta kadın haklarının güçlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlayan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmiştir*" deniliyordu.

Son birkaç yıl içinde hükümetin çeşitli temsilcileri tarafından mütemadiyen buna benzer beyanlarda bulunulmuş olduğu içindir ki, bu ifadeler Türkiye'deki kadın ve LGBTİ+ hareketleri açısından hiç de

¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-49.pdf>

² Resmi Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı'nda "fesih" kelimesi kullanılmaktadır. Karar'da geçen cümle şu ifadeyi taşımaktadır: "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine..."

³ <https://www.evrensel.net/haber/428589/77-barodan-ortak-aciklama-istanbul-sozlesmesi-yururluktedir>

⁴ <https://tusiad.org/tr/basin-bultenleri/item/10738-i-istanbul-sozlesmesi-nin-feshedilmesi-kadina-yonelik-her-turlu-siddeti-besleyen-carpik-zihniyeti-cesaretlendirir>

⁵ <https://esikplatform.net/sozlesme-yururluktedir/>

⁶ <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama>

şartırtıcı değildir. İşin esası, bu iddianın aksine, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı toplumsal desteğe sahip değildir. Temmuz 2020'de Metropoll Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan "Türkiye'nin Nabzı" araştırmasına göre,⁷ katılımcıların %64'ü Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesini onaylamazken, fikri olmayanların oranı %19'u, çekilmeye açıkça destek verenlerin oranı ise yalnızca %17 idi. Bundan bir ay sonra ise, büyük oranda kadın hareketinin başını çektiği farkındalık kampanyaları sayesinde, çekilmeye destek verenlerin oranı %7'ye düşmüştür.⁸

TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI, HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ VE DEMOKRASİ AÇISINDAN HAYATİ VE TARİHSEL BİR DÖNÜM NOKTASI VE ULUSLARARASI SEVİYEDE OLASI CİDDİ ETKİLERİ BERABERİNDE GETİRİYOR

EŞİK'in açıklamasında işaret edildiği üzere, bu karar Türkiye'nin Lanzarote Sözleşmesi, CEDAW ve hatta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi kritik öneme sahip diğer sözleşmelerden ve dolayısıyla bu belgeler kapsamında korunmakta olan temel insan haklarından çekilmesinin yolunu açabilir. Nitekim, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararında rol oynamış olan dar fakat siyasi olarak etkili çevreler, Lanzarote Sözleşmesi ve CEDAW karşıtı savunuculuk da yapmaktadırlar. Böyle bir girişim, sadece Türkiye'de hukukun üstünlüğüne ve demokrasinin geleceğine yıkıcı bir darbe vurmakla kalmamakta, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin, Konsey'in ve uluslararası insan hakları sisteminin temel prensiplerine bağlılığı üzerinde de son derece olumsuz bir etki yaratma potansiyeli taşımaktadır.

Çok taraflı uluslararası sözleşmelerden çekilme kararı, bu sözleşmelerin imzalanması ve onaylanması sürecinde izlenen ulusal hukuki usul yollarına ve süreçlerine bağlı kalınarak alınmak zorundadır. Bu yüzden ki, Türkiye'nin bu girişimini, yani bir devletin temel insan haklarını ilgilendiren bir uluslararası sözleşmeden kendi Anayasası'nı açıkça ihlal ederek tek taraflı olarak çekilmesini daha önce emsali olmayan bir örnek olarak görmek mümkündür. Dahası, uluslararası hukuk alanında uzmanlaşmış önde gelen hukukçuların görüşüne göre, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 5. Kısmı'nda yer alan ve devletlerin İstanbul Sözleşmesi gibi hayati nitelikteki uluslararası insan hakları sözleşmelerinden tek taraflı olarak çekilmesini zorlaştıran maddelere de bu noktada başvurulabilir.

Avrupa Konseyi'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayı olmaksızın alınmış bu Karar'ın hukukiliğini incelemeyen Türkiye'nin çekilme bildirimini kabul etmiş olmasını büyük bir üzüntüyle karşılıyoruz. Avrupa Konseyi'ni süreci inceleyerek bu işlemin hukuka uygunluğunu ve uluslararası hukuk açısından yaratacağı etkileri sorgulamaya çağırıyoruz.

Saygılarımızla,

Eşitlik İçin Kadın Platformu - EŞİK

23 Mart 2021

⁷ <https://tr.euronews.com/2020/07/25/metropoll-anketi-halk-n-yuzde-64-u-hukümetin-istanbul-sozlesmesi-nden-cekilmesini-onaylam>

⁸ <https://konda.com.tr/tr/rapor/istanbul-sozlesmesi/>

EK – TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER BAKIMINDAN GEÇERLİ YASAL MEVZUAT HAKKINDA BİLGİLENDİRME NOTU

Söz konusu çekilme kararının Türkiye Cumhuriyeti’nde yürürlükte olan yasal mevzuat kapsamında neden geçerli olamayacağına ilişkin hukuki gerekçeler aşağıda açıklanmaktadır:

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER KANUN HÜKMÜNDEDİR VE BUNLARDAN ÇEKİLME KARARI TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ’NİN YETKİSİNE GİRMEKTEDİR.

Anayasa’nın 90. maddesi: ... *“Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.”*

ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERİN ONAYLANMASINA EK OLARAK, KANUN KOYMAK, DEĞİŞTİRMEK VE KALDIRMAK DA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN YETKİSİNE GİRMEKTEDİR.

Anayasa’nın 87. maddesi: ... *“Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak ... milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak[tır] ...”*

Demek oluyor ki, Anayasa’nın 87. ve 90. maddelerine göre, uluslararası antlaşmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yetkisine girmektedir ve kanun hükmündedir. Bir kanunun ne Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ne de Cumhurbaşkanı Kararı ile değiştirilmesi veya “feshedilmesi” mümkündür. İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin onayı gerekmektedir.

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ HAKKINDA BİR CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ ÇIKARTILMASI DA MÜMKÜN DEĞİLDİR.

Anayasa’nın 104. maddesi: ... *“Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.”*

İstanbul Sözleşmesi temel haklar ve kişi hakları ile ilgilidir; şiddet mağdurlarının haklarını düzenlemektedir. Dolayısıyla Anayasa’nın 15. ve 17. maddelerinde öngörülen şu haklar ile doğrudan bağlantılıdır: *“... kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz”, “[h]erkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir”, “kimseye işkence ve eziyet yapılamaz”.*

İstanbul Sözleşmesi Anayasa’da dile getirilen temel hakları ilgilendirdiğinden, Anayasa’nın 104. maddesine göre bu konunun Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenmesi mümkün değildir. Üstelik, **İstanbul Sözleşmesi kanun hükmünde olduğundan, bu konuda bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkartılması da mümkün değildir.**

Yukarıda net bir şekilde ortaya konulduğu üzere, Sözleşme’den Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yoluyla çekilmek de Anayasa’nın birçok maddesine aykırı olacaktır. Ayrıca, söz konusu çekilme

kararında kullanılan yöntem, bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi olmayıp, ancak idari nitelik taşıyabilecek bir Cumhurbaşkanlığı Kararı ile gerçekleştirilmiştir.

ANAYASAL VE YASAL HAKLAR CUMHURBAŞKANI KARARI İLE DARALTILAMAZ VEYA SINIRLANDIRILAMAZ.

Türk hukuk düzeninde geçerli olan normlar hiyerarşisine göre, hiyerarşik olarak Anayasa ve kanunların altında yer alan Cumhurbaşkanlığı Kararı gibi idari düzenlemeler Anayasa ve kanunlar ile çelişen hükümler taşıyamaz. Uyuşmazlık durumunda, yürürlükte olan kanuna ve Anayasa'ya üstünlük tanınır. İdari düzenlemelerin amacı kanunların uygulanmasını düzenleyen hükümlere açıklık kazandırmaktır. Dolayısıyla, bu düzenlemelerin bir hakkın kullanılmasını mevcut kanunlarca öngörülmeleyen bir biçimde daraltması veya sınırlandırması mümkün değildir. Kanun koyma, değiştirme ve kaldırma yetkisi yalnızca Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndedir.

CUMHURBAŞKANI KARARLARI YOLUYLA İSTANBUL SÖZLEŞMESİNİ ONAYLAMAK VEYA SÖZLEŞMEDEN ÇEKİLMEK TÜRKİYE'DEKİ ANAYASAL PROSEDÜRE AYKIRIDIR.

Avrupa Konseyi Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan bir Bilgi Notuna yönelik olarak Türkiye Cumhuriyeti tarafından Avrupa Konseyi Sekreterliği'ne sunulan "*Türk hukukuna göre bir uluslararası antlaşmanın imzalanması Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın onayına tabidir. Bu onay ise Büyük Millet Meclisi tarafından bu onaya yetki kazandıran bir kanunun çıkartılmasına tabidir; ancak daha önceki bir antlaşmanın uygulanması için yapılan antlaşmalar veya kanunla verilmiş bir yetkiye dayanılarak akdedilen ekonomik, ticari, teknik veya idari nitelikteki antlaşmalar buna istisna oluşturmaktadır*"⁹ şeklindeki bilgi 2018 yılında yürürlüğe girmiş olan cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi açısından da halen geçerliliğini korumaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti söz konusu Cumhurbaşkanlığı Kararı'nın hukuki geçerliliğini 15 Temmuz 2018 tarih ve 9 no'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne¹⁰ dayandırmaktadır. Dayanak olarak öne sürülen Kararname'nin 3/1 maddesinde şu hüküm yer almaktadır: "*Milletlerarası andlaşmaların onaylanması, bunların feshini ihbar etmemek suretiyle yürürlük süresini uzatma, Türkiye Cumhuriyeti'ni bağlayan bir milletlerarası andlaşmanın belli hükümlerinin yürürlüğe konulması için gerekli bildirimleri yapma, milletlerarası andlaşmaların uygulama alanının değiştiğini tespit etme, bunların hükümlerinin uygulanmasını durdurma ve bunları sona erdirme, Cumhurbaşkanı kararı ile olur.*"

Ancak, yukarıda izah edildiği üzere, yasal normlar hiyerarşisine göre, Anayasa diğer normlar karşısında üstünlüğe sahiptir ve uluslararası antlaşmaların hukuki rejiminin düzenlendiği 90. Madde üç farklı andlaşma rejimi öngörmektedir. TBMM tarafından onaylanması bir kanunla uygun bulunan andlaşmaların yine ancak aynı usulle geri alınabilmesi mümkündür. Tek başına bir Cumhurbaşkanlığı Kararı yeterli değildir; bu işlem anayasaya aykırı olup amaçlanan hukuki sonucu doğuramaz.

⁹ <https://rm.coe.int/168004ad95> (sayfa 214)

¹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.9.pdf>